

**PRESENTACIÓ**

Max Brod va escapar de Praga el 14 de març de 1939 amb un dels últims trens que encara van sortir, just abans que entressin les tropes de la Wehrmacht a la ciutat. A la maleta, hi portava els manuscrits de Franz Kafka, que, com bé se sap, no els va destruir, tot i que el seu amic li ho va demanar. Brod es va establir a Israel, però el 1956, a causa de la crisi de Suez i la tensa situació a l'Orient Pròxim, va decidir dipositar el llegat de l'escriptor de Praga al banc cantonal de Zuric, a Suïssa. Brod havia començat a publicar els llibres de Kafka ben aviat. El primer llibre editat per ell va sortir el 1925, un any després de la mort de l'autor, i era la segona novel·la escrita per Kafka, *El procés*. Els primers sis volums de les *Obres completes*, seleccionades i editades per Brod per a l'editorial Fischer de Frankfurt es van acabar d'imprimir el 1937, abans que ell abandonés Praga. En la dècada de 1950, aquesta selecció es va ampliar amb un volum de dietaris (*Tagebücher 1910-1923*, 1951) i un altre de correspondència, tot publicat per l'editorial Schocken de Nova York. Les edicions de Brod van ser filològicament poc acurades perquè com a editor va fer intervencions importants per donar a l'obra de Kafka una aparença unitària, fins i tot estandarditzada. No obstant això, són aquestes edicions les que van assegurar a l'autor la seva fama mundial i durant molt de temps es van fer servir també per a totes les traduccions.

Tot i la influència que va exercir, Max Brod no era el marmessor de Kafka, sinó que els drets per a la majoria dels manuscrits els posseïen les hereves de l'autor, filles de les seves tres germanes, les nebodes Marianna Steiner, Gertrude Kaufmann, Helena Rumplotová i Vera Saudková. El fill de la primera, el renebot de Kafka, Michael Steiner, estudiava dret a Oxford i allà va entrar en contacte amb el professor de literatura alemanya sir Malcom Parsley. El 1961, Parsley va obtenir el permís de les hereves de dipositar els manuscrits a la Biblioteca Bodeleiana on es troben des d'aleshores. Parsley va portar els manuscrits des dels Alps a Oxford amb el seu propi cotxe, un Fiat minúscul. Convé tenir present aquesta bigarrada història

de preservació del llegat d'un autor que, ell mateix, no pertanyia a cap cultura institucionalitzada que es pogués ocupar de gestionar la seva posterioritat.

Parsley va ser membre de l'equip editorial que va començar a editar l'obra kafkiana per a l'editorial Fischer a partir de 1982 amb criteris filològics acurats. Aquesta edició va canviar substancialment la imatge que es tenia de l'obra de Kafka. Va quedar al descobert la complicada gènesi dels textos, la naturalesa inacabada o fragmentària de molts d'ells i també es va posar molta cura a no estandarditzar la puntuació tan característica de l'escriptor. Moltes de les traduccions més recents ja parteixen d'aquest treball d'edició. En cas dels *Dietaris*, però, l'edició crítica de Fischer de 1990, i totes les posteriors, són idèntiques al volum *Tagebücher 1910-1923*, editat per Max Brod el 1951 per Schocken de Nova York.

Durant força temps, Parsley es va negar, amb la complicitat de les hereves, a permetre l'accés a la col·lecció dels manuscrits per escanejar-los. Aquest fet va suscitar un debat força encès sobre fins a quin punt l'edició crítica de l'editorial Fischer era precisa. El gener de 1995, l'Institut per a la Crítica Textual de Heidelberg, amb els editors Roland Reuß i Peter Stangle al capdavant, en col·laboració amb l'editorial Stroemfeld (que mentrestant ha fet fallida...), va començar a publicar l'edició facsímil de tot el llegat de Kafka, coneguda amb el nom de «Franz Kafka Ausgabe», la FKA. Les sorpreses que està revelant aquest treball editorial són majúscules perquè l'obra de Kafka es mostra en aquests volums amb tota la seva fragilitat i provisionalitat. *El procés*, per exemple, ja no és editat amb l'aparença d'una novel·la, sinó que cada capítol apareix en un quadern prim separat i el conjunt va unit en una caixa que els conté tots.<sup>1</sup>

En aquesta sèrie de FKA han aparegut també els dotze quaderns en quart que es coneixen habitualment amb el títol de *Dietaris*, tot i que a més de les entrades al dietari pròpiament dites contenen també esbossos poètics i fins i tot algunes narracions d'una certa llargada completament acabades. Les entrades al *Quadern en quart d'Oxford* número 4 arriben fins a l'inici de gener de 1912. Cap al final del quadern, al voltant de Nadal de 1911, Kafka hi desenvolupa una reflexió coneguda com «Esquema de les característiques de les literatures petites». Aquests apunts fragmentaris varen inspirar el volum de Gilles Deleuze i Félix Guattari *Kafka. Pour une littérature mineure* (1975). Tal com podem veure en el títol d'aquest assaig, els dos filòsofs francesos hi varen introduir un estrany, però significatiu *error* de traducció. La flexió de l'adjectiu *klein* en el sintagma original de Kafka té el valor

| <sup>1</sup> Duttlinger, Carolina. «Kafka in Oxford». *Oxford German Studies* 50:4 (2021), pp. 416-427

d'un genitiu: «Charakteristiken kleiner Literaturen» són «les característiques *de* les literatures petites». En l'adaptació al francès, a aquesta flexió de l'adjectiu *klein* li és atribuïda erròniament la funció de crear amb la terminació -er un positiu. La paraula *kleiner* és traduïda llavors sense tenir en compte el context del sintagma original com a «literatura menor». Aquest error fa pensar que Deleuze i Guattari potser van consultar algun diccionari bilingüe i van interpretar l'anotació de Kafka sense prou coneixements de la gramàtica alemanya. Amb això, les «petites» —la literatura en ídix de Varsòvia, que Kafka coneixia a través de Jizchak (Isaak) Lövy (1887-1942), i la txeca de Praga per la qual s'interessava personalment— es van convertir així en «literatures menors». El concepte va arrelar profundament sobretot en els contextos post-colonials com una veritable ideologia d'assimilació. La literatura que valia la pena escriure —traint del tot l'esperit dels apunts de Kafka— era la que s'escriu en les grans llengües que cal anar nodrint incessantment amb les aportacions dels marges. L'error de traducció va provocar una mutació molt influent que va obrir el concepte de literatura nacional a la diversitat interna, a parlar i estudiar la diversitat de procedències i fins un cert punt també la diversitat d'identitats. La «literatura menor» ha ajudat a conceptualitzar la literatura en temps dels grans desplaçaments. Però cal tenir ben present que aquest terme, encunyat tot just el 1975, va excloure les llengües «petites», minoritzades, reprimides, oblidades com si fos impossible escriure-hi res considerat com a literatura.

La traducció alemanya de Burkhart Kroeber, que es va publicar a Suhrkamp l'any següent, el 1976, resol aquest problema d'error de traducció en francès d'una manera prou curiosa. El traductor que ha de retraduir l'expressió de nou a l'alemany, no aprofita el sintagma original de Kafka en plural, però sí que li és fidel en el sentit i així tenim en alemany el volum titulat *Für eine kleine Literatur*, és a dir «A favor d'una literatura petita». Jorge Aguilar Mora va traduir l'assaig de Deleuze i Guattari a l'espanyol poc després, el 1978, amb el títol *Por una literatura menor*, publicada a Mèxic. La versió anglesa de Diana Polan de 1986 segueix mantenint el mateix error de traducció amb *Toward a minor literature*. En canvi, la traducció anglesa de Joseph Kresh dels *Dietaris* de Kafka, molt anterior a l'assaig de Deleuze i Guattari, parla no pas de literatures petites, sinó directament de nacions petites, així que el sintagma de Kafka es converteix en «A character sketch of the literature of small peoples» (London, Secker; Warbar, 1948, 194).

En català, tenim dues traduccions que segueixen l'edició de Max Brod de 1951, per això ajunten les entrades del 25 i 26 de desembre i l'esquema del dia 27 en una entrada unitària, datada amb el dia de Nadal de 1911. La primera vegada aquest passatge va ser traduït i comentat per Ricard Torrents a la revista de Vic *Inquietud*

*artística*, número XI:36 de l'any 1966, a les pàgines 1-2, amb el títol «Sobre literatura en dues (sic!) literatures petites». L'altra versió es va publicar el 1988 dins de la col·lecció MOLU d'Edicions 62, en el volum *Diaris: 1910-1923*, pàgines 129-132, traduïts per Francesca Martínez amb el títol «Esquema per a determinar les característiques de les literatures minoritàries (sic)». El llibre es va publicar amb una breu introducció de Lluís Izquierdo i amb l'epíleg i les notes de Brod a la primera edició original de 1951.

Per aquesta traducció, hem inclòs només els fragments de les anotacions dels dies 25 i 26 de desembre de 1911 que desenvolupen el tema, prescindint dels relativament llargs excursos sobre altres qüestions, i també hem traduït l'entrada sencera del dia 27 de desembre que conté al final l'esquema esmentat. Per fer la traducció, hem seguit l'edició facsímil de FKA, reproduïda en la mida original dels quaderns, amb el manuscrit de Kafka i l'acurada transcripció que reproduceix també les correccions i esmenes de l'autor — Kafka, Franz. *Oxforfer Quartheft 4*. Edició a cura de Roland Reuß; Peter Staengle. Göttingen: Wallstein, 2020, 104-140.

## FRANZ KAFKA: LES LITERATURES PETITES

### 25-XII

A partir de les explicacions de Löwy sobre l'actual literatura jueva a Varsòvia, i a partir del meu contacte directe, si més no parcial, amb la literatura txeca actual, veig que tot indica que hi ha aquí molts avantatges per la creació literària: l'agitació intel·lectual, la cohesió de la consciència nacional que en la vida pública sovint resulta inactiva o bé dividida, gràcies a la literatura una nació es construeix l'orgull propi i guanya confiança en contra de l'entorn hostil, aquesta mena de dietari de la nació és molt diferent de la historiografia perquè permet una evolució més ràpida i alhora més fonamentada en tots els sentits, la vida pública superficial s'aprofundeix amb els detalls i s'espirtualitza, els elements d'insatisfacció es cohesionen i es poden utilitzar de seguida perquè aquí el mal el pot provocar només la desídia, la presència de la premsa diària va articulant el poble, però alhora el tracta sempre com un col·lectiu, la nació limita l'atenció al seu propi cercle perquè tot el que li és forà hi apareix només com a reflex en el mirall, les persones literàriament productives adquireixen un reconeixement passatger, però que desperta el desig d'objectius més alts i repercuteix entre els joves, les tribulacions literàries són assumides dins de les preocupacions polítiques, apareix la possibilitat de discutir l'oposició entre els pares i els fills i d'ennobrir-la, la representació de les febleses nacionals hi

adquireix una manera especialment dolorosa, però alhora fa possible perdonar-les i deslliurar-se'n, l'aparició del comerç del llibre vivaç, que confia en les pròpies forces, desperta el desig de posseir llibres —tots aquests efectes poden ser provocats per una literatura que es desenvolupa en tota l'amplada habitual, però com que li falten talents notoris crea una altra impressió. La vivacitat d'una literatura com aquesta és encara més gran que la d'una literatura en la qual abunden els autors destacats perquè aquí no hi ha cap autor que pugui convèncer almenys la majoria dels escèptics i així la polèmica literària hi és plenament justificada. Una literatura que no hagi estat desequilibrada per l'aparició de cap geni no té tampoc cap nínxol dins del qual s'hi puguin instal·lar els indiferents. L'exigència que la literatura s'ha de fer des del compromís esdevé així molt més punyent. També l'autonomia d'un autor, s'entén que dins de les fronteres de la nació, hi queda millor preservada. El context nacional sense figures exemplars i indiscutibles provoca que els que siguin completament ineptes s'abstinguin d'escriure literatura. Però fins i tot les capacitats mediocres no són suficients per deixar-se influir per trets característics, però vagues, dels escriptors en voga ni per introduir els resultats de les literatures estrangeres ni per imitar la literatura estrangera que ja hi és coneguda, a diferència del que podem constatar dins d'una literatura plena de genis, com per exemple l'alemanya, en la qual els pitjors escriptors imiten els models del seu propi país. La feliç energia creativa d'una literatura en si mateixa dolenta adquireix notorietat a partir del moment en el qual es comencen a estudiar els escriptors morts per construir-ne la història de la literatura. Les influències pretèrites i presents esdevenen tan innegables i òbvies que es confonen amb la poesia escrita per aquests autors. Es parla de l'última, però es pensa en els primers, fins i tot quan es llegeixen els poemes, es veuen només els personatges. Com que resulta impossible oblidar tots aquests reptes assolits, però alhora la poesia no és capaç d'influir en la memòria de manera autònoma, no hi ha oblit ni hi ha oposició interna.<sup>2</sup> La història de la literatura és com una roca immutable que inspira confiança i a la qual les modes del moment no li poden fer gaire mal.

<sup>2</sup> El aquest punt totes les altres edicions anteriors dels dietaris difereixen de l'edició facsímil. També l'edició crítica de 1990, revisada per Michael Müller, transcriu aquí la paraula manuscrita com «Wiedererinnern» la qual cosa no té gaire sentit perquè introdueix una estranya contradicció. Francesca Martínez ho tradueix: «no hi ha oblit ni hi ha record exhumat», com si la història literària ens fes alhora recordar i oblidar els escriptors del cànon. En canvi, la FKA transcriu la paraula com 'Widerinnern'. Es tracta d'un neologisme, construït per les paraules *wider* ('contrari a') i *Innern* ('interior'), és a dir, que la història literària, un cop construïda com a cànon, resulta fàcil de recordar («no hi ha oblit») i no desperta tampoc cap oposició interna (Kafka 2020, 111: 25)

La memòria d'una nació petita no és més petita que la memòria d'una nació gran. [E]l material disponible hi és treballat amb més profunditat. De la literatura se n'ocupa un nombre reduït d'especialistes, però la literatura no és tant un assumpte de la història literària com un assumpte del poble i per això és, encara que no sigui tan pura, tanmateix elevada. La consciència d'una nació petita exigeix que cadascun dels seus membres hagi de ser preparat per poder conèixer aquella part de la literatura que li pertoca, de cultivar-la i de defensar-la, de defensar-la encara que no la conegui ni la cultivi. (Atenció, la continuació sis pàgines més endavant. Afegir-ho!)

[Fragment exclòs de la traducció: Kafka 2020, 112:20-120:28]<sup>3</sup>

## 26-XII

[Fragment exclòs de la traducció: Kafka 2020, 123:1-124:13]<sup>4</sup>

Els escrits antics tenen moltes interpretacions que afronten el fràgil material amb una energia que és atenuada només per la por d'arribar massa fàcilment fins al fons i també per la reverència que tothom els hi concedeix. Tot es fa des de l'honradesa, només que s'hi treballa dins d'una limitació de la qual no se'n pot lliurar ningú i que no admet fatiga, tot i que una mà competent, que sap elevar-se, els pot divulgar a través de milles i milles. La limitació no concerneix només la falta de perspectiva, sinó també la falta de la capacitat d'introspecció i amb això, poso el punt final a totes aquestes observacions.

Com que hi manca la cohesió entre les persones, les accions literàries tampoc creen cohesió. (Per poder observar un assumpte des de les altures, l'empenyem cap a les profunditats, o bé l'elevem a l'aire perquè ens puguem situar al seu costat i sentir-nos elevats. Fals.) Encara que aquest assumpte singular sigui repensat sovint amb tota la calma, no s'arriba tan fàcilment a la frontera en la qual hom es troba

<sup>3</sup> S'exclouen de la traducció els excursos relativament llargs sobre altres qüestions (sobre el ritual de la circumcisió a Rússia, la constatació que les dones estan excloses dels estudis talmúdics, un breu apunt sobre la llengua de Goethe i el resum de la genealogia per part de la mare, de la família Anshel) del dia 25 de desembre 1911

<sup>4</sup> S'exclou de la traducció l'inici de l'anotació del dia 26 de desembre 1911 que s'obre amb un comentari rellevant perquè subratlla la importància que Kafka donava a aquests apunts sobre la literatura com un fet social: «De nou he dormit malament, ja la tercera nit. A causa d'això he passat els tres dies, en els quals hauria volgut escriure coses que m'haurien de guiar al llarg de tot l'any, en unes condicions lamentables». Després anota les impressions disperses de la visita al teatre, en companyia de Löwy, de l'obra *Blümale oder die Perle von Warschau*. Es tracta d'una peça de Joseph Latteiners que es va representar a Praga el 25 de desembre de 1911 per una companyia de teatre procedent de Lviv

amb qüestions semblants, és molt més fàcil trobar aquesta frontera a través de la política perquè en la política s'intenta intuir la frontera abans que hi sigui present o fins i tot veure arreu aquestes fronteres que ho ajunten tot. L'estretor de l'espai, a més de l'atenció a la senzillesa i a la uniformitat, i finalment també la convicció que a causa de la independència interna de la literatura el lligam extern amb la política no pot fer-li cap mal, comporten que la literatura es divulgui arreu del país i s'associï amb els lemes polítics.

En general, la literatura tracta aquí només temes petits que permeten un entusiasme breu, o els que desperten aspectes polèmics, o els que ofereixen cobertura. Les injúries dominen els espais literaris i s'enlairen gràcies a personalitats temperamentals. Tot allò que passa en les grans literatures a sota, en un celler prescindible d'un edifici, passa aquí a plena llum del dia, el que allà atreu l'atenció només per a uns instants, és aquí res menys que una decisió entre la vida i la mort que afecta a tots els que hi estan vinculats.

[Fragment exclòs de la traducció: (Kafka 2020, 128:15-132:25)]<sup>5</sup>

## 27-XII-11

Un home infeliç que mai procrearà és empresonat dins de la seva desgràcia. No li queda cap esperança de renovació ni que les estrelles li siguin propícies. Ha de fer el seu camí atrapat per la infelicitat i quan el seu cercle s'acaba, s'ha de donar per satisfet i no es pot connectar amb res en el futur per intentar esbrinar si la infelicitat que ha patit es perdria en un camí més llarg, o en un altre cos, o en unes altres circumstàncies i si potser podria engendrar fins i tot alguna cosa bona.

La sensació que tinc quan escric es pot descriure amb la imatge d'una persona que espera davant de dos forats cavats a terra una aparició que només s'hi pot presentar des del forat dret. I mentre aquest forat està tapat per un tel opac, pel forat de l'esquerra va sortint una aparició rere l'altra i intenten atreure la seva atenció i ho aconsegueixen sense gaire esforç gràcies a la grandària creixent que al final tapa fins i tot l'obertura sencera. Aleshores, si aquesta persona no vol abandonar

<sup>5</sup> S'exclou de la traducció la resta de la inscripció del dia 26 de desembre 1911 que abandona el tema de les literatures petites. Els fragments exclosos contenen una breu imatge d'un captaire, una reflexió entorn de la lectura de l'autobiografia *Dichtung und Wahrheit* de Goethe i la dificultat de trobar l'autor com a tal dins d'un text literari, com també un excurs més llarg de confrontació amb el seu pare i els seus retrets continuats perquè segons el pare, Kafka no podia entendre les circumstàncies difícils i la pobresa en les quals ell va créixer, com per exemple, les ferides als peus a causa del fred

aquest lloc —i això no ho vol fer de cap de les maneres— ha de confrontar aquesta aparició etèria —gasta tota la força en l'esforç de fer-se aparèixer— que no el pot pas satisfer i com que veu que s'entrebanca de tan dèbil com és, l'intenta foragitar cap amunt i després en totes les direccions amb la qual cosa aconsegueix atreure totes les altres, ja que poder contemplar-ne una de sola durant un cert temps resulta impossible, només li queda l'esperança que quan s'esgotin totes les aparicions falses finalment hi aflorin les veritables. (Continuació a la pàgina següent, a dalt!)

Esquema de les característiques de les literatures petites:

Efectes positius aquí i allà, de totes maneres.

Aquí alguns efectes encara més destacables.

1. Vivacitat
  - a. Polèmica
  - b. Escoles
  - c. Diaris
2. Alliberament del pes de la tradició<sup>6</sup>
  - a. Manca de principis
  - b. Temes petits
  - c. Facilitat per crear símbols
  - d. Els ineptes cauen pel seu propi pes
3. Popularitat
  - a. Els vincles amb la política
  - b. Història literària
  - c. La fe en la literatura, els valors s'hi creen dins d'ella mateixa,<sup>7</sup>

Resulta difícil canviar d'opinió si has sentit aquesta vida útil i alegre en tot el teu cos. Que poca força que té la imatge de dalt. Entre la sensació viscuda i la descripció corresponent hi ha una passarel·la que crea una suposició sense cap vincle. ◀

*Traducció i presentació de Simona Škrabec*

<sup>6</sup> La paraula alemanya «Entlastung» significa alliberar-se d'un pes. Interpreto en aquest cas que les literatures petites, precisament per falta d'una tradició consolidada, permeten una creativitat superior i una atenció més autèntica a la vida del dia a dia, a la quotidianitat

<sup>7</sup> La puntuació inconsistent d'aquest esquema i els fragments finals reproduïen l'original